

Doğa Karşısında Şair ve Dıranas Şiiri

Durali YILMAZ

Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında şairlerimiz, yönlerini bütünüyle Batı edebiyatına çevirmişlerdi. Bu yıllarda ünlenmiş ve ünlenmek üzere olan şairler, şiir geleneğimizi bir yana atıp yepyeni ve Batılı anlamda bir şiiri hedeflemişlerdir. Örnek alınan edebiyat elbette Fransız edebiyatıydı. Tanzimat Dönemi şairlerinin de böyle bir hedefleri vardı ama onlar, Batı edebiyatını kavrayabilecek kapasiteye sahip değillerdi. Bu nedenledir ki, eski şiir geleneğiyle bağlarını koparmaları çok zordu. Eski edebiyatımızla hesaplaşma gereği duymuşlar ve bu edebiyatı sürekli kötölemişlerdi ama yine de ondan kurtulamamışlardı. Servetifünun Dönemi yazarları, Batı edebiyatını kavramışlardı, çünkü içlerinde Fransız okullarında yetişenler de vardı. Ne var ki bu kez kendi edebiyatımızdan kopmuşlardı. Hatta Tanzimat Dönemi yazarlarının sadeleştirerek halka yaklaştırmak istedikleri dilden de bütünüyle kopmuşlar, Arapça ve Farsça tamlamalarla yapma bir dil kullanarak okuyucuyla da iletişim kuramamışlardı. Bunun içindir ki Ahmet Mithat tarafından “dekadanlık”la suçlanmışlardı.

Öncekiler gibi yönünü Batıya çeviren ve Cumhuriyet Döneminde ünlenen yeni kuşak şairler, karşılarında Baudelaire, Verlaine, Mallarmé, Rimbaud gibi sembolistleri bulmuşlardı. Bu kuşağın ağabeyisi durumunda olan ve bunların önemli şairleri Nazım Hikmet ve Necip Fazıl’a hocalık yapan Yahya Kemal: “*Paris’te genç iken koyu Baudelaire-perest idim/ Balkon’la, Yolculuk’la, Güzellik’le mest idim*” der. Sonraları Yahya Kemal, kendi dünyamıza ve şiir geleneğimize dönmüş; diğerleri ise Batılı şairler karşısında duydukları hayranlık ve şaşkınlık içinde yollarına devam etmişler; “Eskiye unut/ Yeni yolu tut” dercesine eski şiirimize sırt çevirmişlerdir.

Bu kuşağın önemli şairlerinden biri, hiçbir ideolojiye kapılmayan ve saf şiiri arayan Ahmet Muhip Dıranas’tır. Necip Fazıl’ın, onun için “de Dıranas” diyerek, ona Fransız asalet unvanını yakıştırmasının altında yatan da Dıranas’ın işte bu tavrıdır. Önce o dönemde Batılı şairlerin gözdesi olan deniz algısıyla bizim şairlerimizin deniz karşısındaki tavrına kısaca değinmekte yarar vardır.

Bundan sonra Dıranas'ın şiiri daha iyi anlaşılacaktır.

Baudelaire, “Deniz ve İnsan” şiirinde şöyle der:

*“Sen hür adam, seveceksin denizi her zaman
Deniz aynandır senin kendini seyredersin.”*

Deniz konusunda en ünlü şiir ise Rimbaud'nun “Sarhoş Gemi”sidir. Onda da şöyle bir ifade vardır:

*“Sular aldı gitti beni can attığım yere
O zaman gömüldüm artık denizin şiirine”*

Mallarmé'nin “Deniz Meltemi” şiirinde de şu mısralar göze çarpar:

*“Kim tutacak denizlere bağlı bu gönlü
Ve görünmez olacaklar... Denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin”*

Şimdi de bu konuda bizim şairlerimize bir göz atalım. İşte Nazım Hikmet'in bir dördlüğü:

*“Denize dönmek istiyorum
Mavi aynasında suların
Boy verip görünmek istiyorum
Denize dönmek istiyorum”*

Bu dizelerin yukarıdaki Fransız şairlerinininkilerle ne kadar benzer olduğu çok açıktır.

Nazım'ın, “Bahr-i Hazer” şiirinde de bu etki sezilir ama ideolojik tavrın öne çıkması, saf şiir arayışını gölgeler. Bu nedenle onu, Batılı sembolistlerle karşılaştırmak yanlış olur. Zaten sonraları kendisi, Rus fütüristleri örnek almıştır.

Necip Fazıl'ın “Takvimdeki Deniz” şiirinde, Rimbaud'nun “Sarhoş Gemi”si model alınmış gibidir. Şair, “Takvimdeki Deniz” ile içinde bulunduğu oda arasında bir süre gidip geldikten sonra denize özlemi dile getirir ve şöyle yazar:

*“Hasreti denizlerin
Denizler kadar derin
.....
Denize hicret ettim”*

Necip Fazıl'ın sonraki şiirlerinde ideolojik tavır görülse de, bu durum onun saf şiirin peşinde olmasını engellemez. Baudelaire başta olmak üzere diğer Fransız şairlerinin rüzgârı, Necip Fazıl'ın şiirlerinden hiç eksik olmamıştır. Orhan Veli'de de benzer dizeler vardır. Mesela, “Hürriyete Doğru” şiirindeki şu dizeler:

“Ne duruyorsun be, at kendini denize

...

*Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol,
Git gidebildiğin yere...”*

Orhan Veli için hedef, saf şiir değildir; o, şiiri halka indirmek çabasıdır. Onun da Fransız şiirini iyi bildiğini çevirilerinden anlıyoruz. Fakat birkaç şiiri hariç, onun şiirinde Fransız sembolistlerinin etkisi görülmez.

Şimdi Ahmet Muhip Dıranas’ın şiirlerine gelelim. Dıranas’ın, “Köpük” şiirinde şöyle bir dizeyle karşılaşırız:

“Denizi, sonsuz olanı düşün artık

...

*Oradayım hep ben, orada derinde
Gemilerin ihtiyar köpüklerinde”*

“Büyük Olsun” şiirinde de şu dizeler karşımıza çıkar:

*“Denizler yolculuğa çağırır durur da beni
Gitmem düşünerek geri döneceğim”*

Dıranas’ın, hedeflediği Fransız şairlerine ve saf şiire en çok yaklaştığı “Olvido” şiirindeki dizeler oldukça dikkat çekicidir:

*“Ey unutuş kapat artık pencereni
Çoktan derinliğine çekmiş deniz beni
Çıkmaz artık sular altından dünya”*

Görülüyor ki Dıranas, denizle bütünleşme açısından bakılırsa, Fransız sembolistlerine en çok yaklaşan şairimizdir. Hiçbir ideolojiye kapılmayan ve hayatı boyunca Fransız sembolistlerini örnek alarak saf şiirin peşinde koşan Dıranas, bu koşuda zaman zaman yorulsa da hedefe ulaşma umudunu asla yitirmemiş gibidir. Arada “Fahriye Abla” gibi bir şiir yazarak “Fahriye Abla Şairi” olarak ünlense de okurun tuzağına düşerek, şöhretin çekiciliğine kapılıp saf şiir serüveninden uzaklaşmamıştır. Bunun içindir ki “Fahriye Abla” şairi olmaktan sürekli kurtulmak istemiştir.

Dıranas’ın şiiri nerede aksamıştı da, gerçek anlamda yani Fransız sembolistlerinin şiiri anlamında sembolist bir şiir olamamıştı? Yukarıda adını andığım Fransız şairlerinin doğayla bütünleştiğini görüyoruz. Bir bakıma, şiirde doğadaki varlıklarla empati kurmaktan da öte, “nirvana”ya ulaşmak gibi bir şeydi bu. Dıranas ise bu anlamdaki şiirden işte bu noktada kopuyor. Mesela Fransız sembolistlerine çok yaklaştığı “Ağrı” şiirine bakalım:

“Ağrıya eş bir dağ olsaydı içimde

...

Ağrıya eş yüce bir dağ yok içimde
Ne kadar cüceyim dert ve sevincimde”

Görülüyor ki şair, Ağrı’yla bütünleşememekte ve bunun acısını duymaktadır. İşte onun şiirinin tökezlediği nokta, tam burasıdır. Aynı durumu “Kar” şiirinde de görüyoruz:

“Beyaz dokusunda bu saf rüyanın
Göğe uzanır -tek, تنها- bir kamış
Sırf unutmak için, unutmak ey kış
Büyük yalnızlığını dünyanın”

Dıranas, kendini bu büyük yalnızlığa bırakarak o “tek, تنها” kamış olabilese, Batılı anlamda saf şiirin dünyasına adım atabilecekti. Sembolizmin şiirimizdeki temsilcisi gibi gösterilmeye çalışılan Haşim’in: “Akşam yine akşam yine akşam/ Göllerde bu dem bir kamış olsam” dizelerine takılıp kalıyor Dıranas’ın şiiri de; daha doğrusu parnasçı şairlerin ve empresyonizmin girdabında dönenip duruyor.

Mahiyet olarak çok farklı olmasına rağmen, burada değinmeden edemeyeceğimiz Yunus Emre şiiri, Fransız sembolistlerinin yakaladığı şiiri, yüzyıllar önce çok gerilerde bırakmıştır. Bunu anlamak için: “Benim adım dertli dolap/ Suyum akar yalap yalap” dizelerini hatırlamak bile yeterlidir. Tasavvuf şiirimizde bunun çok örneği vardır. Dediğim gibi aradaki mahiyet farkı asla gözden kaçırılmamalıdır. Baudelaire’in “Çoklukta Birlik” şiirinde “Bir tapınaktır doğa” ifadesi bunun en açık göstergesidir. Tasavvuf şairi, çoklukta birlik ifadesiyle doğrudan Tanrı’ya yüzünü dönerken, Batılı şair, doğanın dışına asla çıkamaz. Batılı şair “fena fi’ t-tabiat / doğada yok oluş, doğayla bütünleşme” çabasıındayken; tasavvuf şairi “fena fi’ llah/Tanrıda yokoluş, Tanrıyla bütünleşme” gayretindedir.

Sonuç olarak, yaşadığımız kültür devrimi şairlerimizi tökezletmiştir. Batı kültürünü içinden değil de dışarıdan kavramaya çalıştığımız için bu dönemdeki şiirimiz özentide kalmıştır. Buna rağmen şairlerimizin saf şiire yaklaşabilmeleri büyük başarıdır. Fransız sembolizmiyle kendi şiir geleneğimizi harmanlayabilseydik, Batılı şairlerin örnek alacağı bir şiiri ortaya koyabilirdik. Dıranas, “nev-yunanilik” ya da “İyonyacılık” kompleksine kapılıp kendi kültüründen, kendi insanından kaçarak, yeni bir şiir ve kültür arayışında olanlar gibi değildir. O, özellikle “Ağrı” şiirinde bir adım daha atmaya başarmıştır ve böylece Anado-

lu coğrafyasının kendine özgü “kadim” k¼lt¼r¼n¼ fark edebilmiştir. Bana g¼re onun başarı hanesine bunu da yazmak gerekir.

Bizi ifade edecek ve insanlığa yeni bir nefes ¼fleyebilecek şiirin başlangıç noktasına Batılı şairlere ¼zenerek de olsa Ahmet Muhip Dıranas gelebilmiştir. Bence şiirimizin hareket noktası burası olur ve buradan kendi şiir geleneğimize y¼nelebilirsek, hedefe ulaşmak ¼ok daha başarılı olacaktır.